

С. Є. Шишков,

кандидат економічних наук,

директор ПрАТ «Фондова біржа "Перспектива"»,

E-mail: s.shishkov@fbp.com.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4440-9572>

Формування системи фінансової звітності емітентів на основі таксономії: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення

Застосування стандартизованих форматів фінансової звітності у зручному для міжнародних інвесторів вигляді, зокрема на основі таксономії, стає все більш поширеним у світі з огляду на значну роль транспарентності у публічному залученні інвестицій та автоматизовану обробку розгалуженої статистичної інформації про фінансові інструменти. Упровадження на державному рівні суттєвих змін у процедури, строки, формати подання звітної інформації має враховувати як належне законодавче впорядкування таких змін, так і наявність дієздатної інфраструктури для формування і подання звітності, достатність часу на адаптацію до змін суб'єктів звітування, аудиторів, ІТ-компаній. Попри кількарізові перенесення строків переходу українських компаній на звітність на основі таксономії, досі існують численні складнощі щодо реалізації цього проекту. Отже, мета дослідження – виявити проблеми у формуванні й розкритті звітної інформації на основі таксономії та обґрунтувати напрями їх вирішення – зумовлена правовими, фінансовими й технологічними ризиками для численних суб'єктів звітування на основі таксономії та неочевидністю поточних і майбутніх процедур адаптації міжнародних вимог до звітності у форматі XBRL для їх застосування в Україні.

Розглянуто міжнародний досвід упровадження фінансової звітності на основі таксономії та визначено переваги такого формату для всіх учасників інформаційної взаємодії (суб'єктів звітування, державних регуляторів, інвесторів, фінансових посередників та користувачів фінансових послуг, суб'єктів інформаційно-аналітичної інфраструктури).

Обґрунтовано поточну відсутність очікуваних переваг для українських емітентів та інвесторів через збереження дублювання звітної інформації у різних форматах, неупорядкованість строків і звітних процедур, замовчування складнощів упровадження системи фінансової звітності й затягування їх подолання.

Пропонуються заходи, спрямовані на підвищення працездатності системи фінансової звітності, зменшення правових та регуляторних ризиків, уникнення дублювання різних форм і термінів подання звітності, розширення кола учасників інформаційної взаємодії щодо пілотного запуску проекту та підготовки до регулярних змін таксономії.

У подальшому планується проаналізувати фактичний вплив підвищення вимог до розкриття фінансової інформації емітентами на інвестиційну привабливість фондового ринку України (насамперед сегмента акцій) та якість його інформаційної інфраструктури в умовах відсутності помітного інтересу емітентів до публічного залучення капіталу й обігу цінних паперів на регульованому ринку.

Ключові слова: фондовий ринок; цінні папери; емітент; фінансова звітність; міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ); таксономія; формат XBRL.

Вступ. Будь-які заходи, спрямовані на створення, належне функціонування та розвиток ринків капіталу, мають урахувати необхідність забезпечення балансу інтересів між його базовими учасниками (емітентами та інвесторами). До умов досягнення такого балансу інтересів варто віднести своєчасний і зручний доступ інвестора до фінансової звітності емітента, яку останній зобов'язаний розкривати.

Публічна фінансова звітність, з одного боку, репрезентує конкурентоспроможність емітента та

виникає з його зацікавленості в інвестиційній привабливості випущених цінних паперів; з іншого боку, вона є запобіжником ринкових зловживань. Також фінансова звітність є важливим об'єктом аналізу (фундаментального, статистичного, порівняльного), який є обов'язковою умовою для прийняття обґрунтованих інвестиційних рішень.

Зростаюча складність фінансових ринків та суттєва залежність їх динаміки від значного обсягу інформації (про ціни, курси, індекси, інші бенчмарки, показники фінансового стану, корпоративні події та прогнози діяльності компаній тощо) зумовлюють необхідність максимальної

транспарентності емітентів, достовірності, оперативності та недискримінаційного доступу до значущої фінансової інформації, аби мінімізувати інформаційну асиметрію та унеможливити ринкові зловживання.

Зрозуміло, що в умовах глобалізації та інтенсивного транскордонного руху капіталу фінансова звітність має бути максимально уніфікованою за реквізитним складом, а у зв'язку зі стрімким розвитком ІТ та диджиталізації – ще й за електронним форматом даних.

Починаючи ще з 1970-х рр., світ пройшов тривалий шлях поступової конвергенції та уніфікації численних систем бухгалтерського обліку та звітності, переходу від національних до міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Зокрема, в Україні наближення національної системи обліку до МСФЗ стартувало ще у 1998 році. Паралельно з іншими напрямками імплементації кращої світової практики, поступово підвищувалися вимоги до достовірності та деталізації розкриття фінансової звітності. Емітенти цінних паперів в Україні перейшли на звітність винятково за міжнародними стандартами у 2012 р., різні категорії професійних учасників фондового ринку здійснили це у 2012–2015 рр.

Згодом безперервний розвиток ІТ у фінансовому світі, як і вдосконалення (поглиблення) фінансової звітності для емітентів призвели до стандартизації міжнародної звітності на основі таксономії. За міжнародними стандартами таксономію слід розглядати як методологічний комплекс у форматі специфікацій XBRL (eXtensible Business Reporting Language, або розширювана мова ділової звітності), що є поширеним у світі відкритим стандартом обміну фінансовою інформацією. Першими користувачами звітності у форматі XBRL стали регуляторні органи США та ЄС, що і зумовило поширення цього стандарту у світі.

Проте в різних країнах, попри стандартизацію, впроваджується свій формат таксономії – починаючи з перекладу державною мовою та закінчуючи національними особливостями щодо кола компаній, для яких звітність у форматі XBRL є обов'язковою.

Треба підкреслити, що складання та надання звітності за міжнародними стандартами на основі та не на основі таксономії різко відрізняються за спеціальним стандартизованим електронним форматом, необхідністю спеціалізованого програмного забезпечення (ПЗ) для конвертації даних з облікових систем компанії у такий формат, складом показників та їх розкриттям, способами користування та репрезентації тощо. За своєю сутністю це різні види фінансової звітності. Так само різко відрізняються способи перевірки (у т. ч. аудиторами) фінансової звітності, складеної за Міжнародними стандартами фінансового обліку, але в різних фор-

матах. Отже, впровадження в Україні фінансової звітності на основі таксономії у електронному форматі XBRL є справді складним державним завданням, що вимагає вирішення значного кола нормотворчих, організаційних, регуляторних та інформаційних заходів.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Запровадження нової системи фінансової звітності у форматі XBRL вимагає відповідного осмислення та певної практичної адаптації.

Дослідженню передумов і проблем упровадження XBRL, у т. ч. впливу на системи розкриття інформації на світових фінансових ринках, присвячено праці багатьох зарубіжних учених, серед яких, зокрема, У. Аггарвал, Дж. Бартлі, Дж. Блокдік, Х. Ду, Ф. Жислейн, І. Пустильник, Р. Премурозо [1–7]. Суттєву увагу міжнародному досвіду, перспективам і проблемам упровадження фінансової звітності в Україні на основі таксономії приділили вітчизняні дослідники: Р. Бойко, О. Вакун, Р. Воронко, М. Городиський, Н. Гудзенко, Т. Плахтій, Г. Уманців [8–11] та ін.

Завдання впровадження звітності на основі таксономії у форматі XBRL було передбачено в затвердженій у 2015 р. Комплексній програмі розвитку фінансового сектору до 2020 р. На підтримку та створення Таксономії UA МСФЗ Україною у 2016 р. отримано технічну допомогу ЄС, а згодом до реалізації проекту підключився USAID. У 2017 р. внесені зміни до Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [12] (далі – Закон), які набрали чинності 01.01.2018 р. і передбачали, що певні категорії українських компаній мають складати й подавати фінансову звітність на основі таксономії за міжнародними стандартами в єдиному електронному форматі. Набуття чинності цієї вимоги кілька разів переносилося, але навіть у 2021 році існує багато питань щодо можливості українських компаній сформувати, перевірити та подати фінансову звітність через створену за сприяння міжнародних донорів Систему фінансової звітності.

Зрозуміло, що паралельно із затягуванням упровадження таксономії українські науковці більшою мірою досліджують вже не тільки міжнародний досвід та очікувані переваги таксономії для учасників ринків капіталу [10; 11], а й проблеми з її упровадженням в Україні, насамперед у частині перенесення строків набрання чинності законодавчими вимогами щодо подання звітності в форматі XBRL, варіанти ІТ-адаптації компаній до таких змін [8; 9]. Разом з тим поки що не знайшли належного висвітлення в працях українських дослідників численні правові, методологічні й технологічні складнощі для учасників фінансових ринків України (зокрема емітентів), пов'язані з неготовністю належної інфраструктури до набуття чинності у 2021 році законодавчими вимогами

щодо обов'язкового формування та подання звітності у форматі XBRL.

З огляду на це, мета статті – виявити проблеми у формуванні й розкритті звітної інформації на основі таксономії та обґрунтувати напрями їх вирішення в контексті існуючих інституційних обмежень (темпів і якості реформування фондового ринку в Україні, а також перспектив активізації публічного залучення капіталу).

Результати та обговорення. До компаній, які зобов'язані використовувати звітність на основі таксономії, в Україні Законом віднесені [12]:

1) підприємства, що становлять суспільний інтерес:

(i) емітенти цінних паперів (у разі допуску цінних паперів до торгів на фондових біржах або здійснення публічної пропозиції);

(ii) фінансові установи (банки, страховики, недержавні пенсійні фонди (НПФ) та інші установи, крім інших установ і НПФ, що належать до мікро- та малих підприємств);

(iii) великі підприємства (балансова вартість активів – понад 20 млн євро, чистий дохід від реалізації – понад 40 млн євро, середня кількість працівників – понад 250 осіб);

2) публічні акціонерні товариства, щодо акцій яких здійснено публічну пропозицію та/або акції яких допущені до торгів на фондовій біржі у частині включення до біржового реєстру (відповідають лістинговим умовам);

3) суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях (переважно у державній власності);

4) підприємства, які провадять господарську діяльність за видами, визначеними Кабінетом Міністрів України (КМУ), згідно з Постановою КМУ від 28.02.2000 р. № 419, (йдеться про фінансові послуги).

Підприємства, на які не поширюються відповідні законодавчі вимоги, самостійно визначають доцільність застосування міжнародних стандартів для складання фінансової звітності.

Отже, серед суб'єктів звітування представлені переважно емітенти цінних паперів, допущених до біржових торгів, та фінансові установи. Загальна кількість суб'єктів звітування на основі таксономії у форматі XBRL в Україні у 2021 р. перевищує 5 тисяч. Варто підкреслити, що інший формат подання звітності для зазначених компаній (тобто звітності за національними стандартами або за міжнародними стандартами не на основі таксономії) Законом не передбачено.

Для запровадження Системи фінансової звітності (СФЗ), яка б дозволила користувачам виконати вимогу Закону щодо надання фінансової звітності за МСФЗ на основі таксономії, державними органами України (зокрема Міністерством фінансів (Мінфіном), Національною комісією з

цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Національним банком України (НБУ)) у грудні 2017 р. укладений Меморандум про взаєморозуміння щодо розробки і запровадження СФЗ. Цим Меморандумом визначені основні принципи функціонування СФЗ: 1) збирання звітності, підготовленої підприємствами у єдиному електронному форматі; 2) обробка та перевірка звітності у єдиному електронному форматі на основі правил валідації, визначених регуляторами за МСФЗ; 3) отримання даних зі звітності у єдиному електронному форматі та зберігання фінансової інформації у сховищі даних.

Елементи програмного й апаратного забезпечення СФЗ (як інформаційно-програмного комплексу) є активами, що належать державі та перебувають в управлінні НКЦПФР. Саме НКЦПФР відповідає за операційне управління СФЗ, у тому числі (але не обмежуючись цим) здійснює налаштування параметрів системи, запуск, збирання і визначення порядку обробки звітності, вирішення операційних збоїв тощо.

За задумом ініціаторів проєкту, запровадження СФЗ мало звести розгалужене надання звітності до різних інстанцій до подання у “єдине вікно” у виключно електронному вигляді, наблизити країну до європейських стандартів та, мабуть, спростити надання звітності суб'єктами господарювання. Тобто планувалося реалізувати системний підхід, коли первісні методологічні та інформаційно-технологічні складнощі для суб'єктів звітування, пов'язані з переходом до формування та подання звітності у новому, більш деталізованому форматі, компенсуються стандартизацією звітності та її одноразовим поданням до “єдиного вікна” в універсальному форматі.

Загалом переваги подання звітності у форматі XBRL для всіх учасників інформаційної взаємодії, зважаючи на міжнародний досвід, очікувалися такими:

1) для суб'єктів звітування – уникнення дублювання при поданні звітності; підвищення якості, деталізації і точності інформації у складі фінансової звітності; зменшення помилок за рахунок вбудованих механізмів перевірки коректності даних;

2) для державних регуляторів – підвищення ефективності та скорочення витрат на регуляторні процедури, зокрема через можливості пришвидшення й автоматизації моніторингу звітної інформації, своєчасного виявлення ризиків у діяльності суб'єктів звітування та оперативного реагування для усунення цих ризиків;

3) для інвесторів, фінансових посередників і користувачів фінансових послуг – зростання інформованості про ризики та перспективи діяльності компаній (емітентів та/або фінансових посередників), зручність обробки й аналізу масивів

фінансової звітності для обрання оптимальних інвестиційних рішень, зменшення невизначеності через універсальність підходів до формування звітності незалежно від юрисдикції емітента;

4) для суб'єктів інформаційно-аналітичної інфраструктури (інформаційних та рейтингових агенцій, IT-компаній тощо) – спрощення аналітичних і статистичних порівнянь фінансових показників емітентів із різних юрисдикцій, створення універсальних мультидержавних програмних рішень для обліку та формування звітності.

Уперше складання фінансової звітності за міжнародними стандартами в Україні на підставі таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами планувалося за результатами 2019 року (2018 рік – за бажанням). Наказом Мінфіну “Про затвердження перекладу Таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами фінансової звітності” від 07.12.2018 р. № 983 затверджувався переклад для звітування за 2019 р.

Проте регулятори не були готові до впровадження, про що 28.12.2019 на офіційних вебсайтах НКЦПФР та НБУ з'явилися повідомлення, що процес повного запуску СФЗ та завантаження до неї вихідних даних для початкової реєстрації не завершений, отже підприємства, визначені в ч. 2 статті 121 Закону, подають фінансову звітність за 2019 р. у порядку та строки, визначені законодавством, за формами, затвердженими наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 “Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, а банки подають фінансову звітність за формами, визначеними НБУ. Також у цих повідомленнях зазначено, що з огляду на поточний стан запровадження СФЗ, Комітет з управління Системою 06.12.2019 р. ухвалив рішення рекомендувати регуляторам фінансових ринків у межах своїх повноважень забезпечити необхідні заходи щодо подовження строків подання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності в єдиному електронному форматі iXBRL до центру збору за 2019 рік, I квартал 2020 р., I півріччя 2020 р. та дев'ять місяців 2020 р. до 31 грудня 2020 р. і не застосовувати санкції за неподання такої звітності суб'єктами господарювання у строки, визначені законодавством, протягом 2020 року.

Утім, врахували ці рекомендації не регулятори фінансових ринків, а сам законодавець: 27.02.2020 р. набрав чинності Закон України від 16.01.2020 р. № 465-IX, згідно з яким першим звітним періодом, за який підприємства, що зобов'язані застосовувати міжнародні стандарти, подають фінансову звітність на підставі таксономії за міжнародними стандартами в електронній формі, є 2020 рік (а не 2019 рік, як раніше). Отже, за цим Законом процес подання звітності на підставі таксономії було перенесено з 2020 року на 2021 р.

Здавалось, що органи державної влади зроблять необхідні висновки та ретельніше підготуються до прийняття фінансової звітності відповідно до Закону за 2020 р. Міністерством фінансів України здійснено переклад актуальної версії Таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами 2020 р., який затверджено наказом Міністерства фінансів України від 13.11.2020 р. № 709. Актуальний український переклад Таксономії фінансової звітності за міжнародними стандартами навіть розміщено на сайті Фонду МСФЗ (м. Лондон, Велика Британія). При цьому МСФЗ Таксономія 2020 (тобто європейська версія) була опублікована 16.03.2020 [13]. Тобто державному органу знадобилось 8 місяців лише для перекладу таксономії.

До квітня 2021 р. Міністерство фінансів – центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування і реалізує державну політику в сфері бухгалтерського обліку, – не оприлюднило єдиний електронний формат UA XBRL МСФЗ 2020, як цього вимагає Закон [12]. Отже, до квітня 2021 р. актуальною залишалася версія Таксономії UA XBRL МСФЗ 2019, тобто річної давнини, опублікована на офіційних сайтах Мінфіну, НКЦПФР та НБУ.

Через неготовність ПЗ (а саме, версії електронного формату Таксономії UA МСФЗ XBRL за 2020 рік) 30.12.2020 р. на сайті СФЗ [14] оприлюднене повідомлення Комітету з управління СФЗ, у якому регуляторам рекомендовано в межах своїх повноважень забезпечити необхідні заходи щодо подовження строків подання фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності, складеної на основі Таксономії UA XBRL МСФЗ 2020, до центру збору фінансової звітності за 2020 рік, перший квартал, перше півріччя та дев'ять місяців 2021 року та не застосовувати санкції за неподання такої звітності суб'єктами господарювання у строки, визначені законодавством, протягом 2021 року. Станом на травень 2021 р. жодного нормативного документу щодо перенесення термінів та скасування санкцій жоден з регуляторів не затвердив. Разом з тим на вебсайтах НБУ та НКЦПФР 4 та 14 березня 2021 р. (через два місяці після рекомендацій Комітету з управління СФЗ та протягом відповідного періоду занепокоєння учасників фінансових ринків) з'явилися повідомлення, що зазначені регулятори не будуть застосовувати заходи впливу до суб'єктів звітування за несвоєчасне подання фінансової звітності до СФЗ протягом 2021 р., хоча характер правового врегулювання такого тимчасового мораторію на санкції неочевидний.

Насправді такий хаотичний підхід до реалізації реформ на ринку капіталів став останніми роками достатньо типовим. Невиконання завдання впровадження фінансової звітності на основі таксономії, передбачене Комплексною програмою розвитку фінансового сектору до 2020 р., попри

активну допомогу міжнародних донорів жодним чином не було обґрунтоване (як і більшість інших завдань). Наразі (у травні 2021 р.) СФЗ все ще непрацездатна. Але у Звіті з реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року [15], оприлюдненому НКЦПФР 31.03.2021 р., як ключове досягнення 2020 року вже задеклароване запровадження функціонування Центру збору фінансової звітності СФЗ з метою подання фінансової звітності в уніфікованому електронному форматі iXBRL.

Оновлення законодавства України щодо ринків капіталу (цілком доречне та спрямоване на імплементацію європейської правової основи в межах Угоди про асоціацію з ЄС) має бути тотальним, водночас залишається суперечливим і фрагментарним, а підзаконні акти системно приймаються невчасно, що призводить до правової невизначеності й численних ризиків для учасників ринків. Найбільші побоювання пов'язуються з очікуваним 01.07.2021 р. набуттям чинності Закону України від 19.06.2020 р. № 738-IX "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів". Адже за понад рік, який минув з моменту його прийняття, кількість прийнятих підзаконних актів залишається мізерною та відсутні відомості про оновлення відповідної інфраструктури (зокрема щодо торгового репозиторію для реєстрації деривативів). Фактично так відбувалося з переважною більшістю законотворчих ініціатив щодо розвитку фондового ринку. Попри масштабність змін, інтенсивно реформований ринок не стає ani більш ліквідним і ємним, ani менш ризикованим, ani привабливішим для емітентів та інвесторів.

Виникає питання, що ж не так з програмним забезпеченням, якщо проекти із зовнішньої технічної допомоги для його розробки, придбання та впровадження стартували ще у 2018 році й усе ще далекі від завершення? Адже за інформацією, оприлюдненою на вебсайті регулятора фондового ринку 26.09.2019 р., НКЦПФР, проєкт USAID "Трансформація фінансового сектору" та EU-FINSTAR ще у 2018 р. підписали Меморандум про закупівлю та впровадження СФЗ. У тому самому 2018 р. проєкт USAID "Трансформація фінансового сектору" (4-річна програма з плановим терміном реалізації з жовтня 2016 р. по грудень 2020 р., що фінансується USAID та виконується компанією DAI Global LLC) здійснив закупівлю програмного комплексу для СФЗ у компанії VIZOR Software. Проте відповідно до Протоколу від 18.11.2020 р. про співпрацю між НКЦПФР та Проєктом USAID виконання проєкту в Україні продовжено до 27.08.2021 р.

Упровадження звітності на основі таксономії за своєю сутністю тотожне запровадженню єдиних

форматів складання, наявності так званого єдиного вікна, тобто приймача фінансової звітності, та готовності підприємств складати таку звітність.

На сайті СФЗ [14] ще 11.12.2019 р. було розміщено оголошення про проведення конкурсу з розробки програмного забезпечення для складання фінансової звітності у форматі iXBRL, де є посилання на документ, який містить оголошення, мету, умови та технічне завдання.

Як було оголошено 22.04.2020 р. на вебсайті НКЦПФР, українська ІТ-компанія JEVERA обрали розробником ПЗ, яке дозволить підприємствам, що становлять суспільний інтерес, складати фінансову звітність у форматі iXBRL відповідно до таксономії UA XBRL МСФЗ. Завершення розробки ПЗ очікувалось у червні 2020 року. Розробку програмного забезпечення замовив і профінансував Проєкт USAID «Трансформація фінансового сектору в Україні» за запитом НКЦПФР та інших державних інституцій, які є користувачами СФЗ, зокрема Міністерства фінансів України, НБУ, Державної служби статистики.

Запит на закупівлю послуг з розробки програмного забезпечення був оголошений у грудні 2019 року і тривав до січня 2020 року. Але проєкт так і не запрацював. Практично єдина працездатна наразі функція – можливість зареєструватися у СФЗ. Але до формування та надання фінансової звітності компаніями все ще далеко, тож сайт СФЗ регулярно "радує" учасників ринку новинами про ту чи іншу причину неготовності. Хронічна неготовність ПЗ викликає зрозумілий подив та сумнів у компетентності замовників і виконавців.

Програмне забезпечення, наявне у відкритому доступі на сайті СФЗ для складання звітності, а саме: інтегрування у ПЗ звітних даних програмними засобами, функція перевірки та зіставлення даних, можливість обміну XBRL файлами з СФЗ та контролюючими органами станом на теперішній час не дозволяє будь-якого складання, перевірки та підтвердження даних.

За оцінками ІТ-фахівців та представників інвестиційної спільноти (саморегулівних асоціацій та об'єднань учасників фінансового ринку), оприлюднене ПЗ має такі вади: 1) ПЗ для складання фінансової звітності (сайт) не виконує функцій, передбачених інструкцією для користувача; 2) шаблони створення файлів для імпорту відсутні (хоча їх формування описано в інструкції); 3) введення даних вручну відбувається некоректно; 4) унаслідок переліченого вище неможливо сформувати звітні файли; 5) ПЗ для валідації фінансової звітності можна завантажити, проте відсутня можливість оцінки його працездатності, оскільки неможливо сформувати звіт для такої валідації.

Усні консультації з контакт-центром СФЗ не дають ніякої інформації, крім повідомлення, що

ПЗ у доробці. Скільки такий процес триватиме, наразі не відомо.

Показовою є інформація, отримана від розробників ПЗ “М.Е.Дос”, які намагаються запропонувати користувачам платне програмне забезпечення. Наразі розробники тестують українську версію таксономії, виявляють помилки та відправляють їх для виправлення.

У 2021 році на різних конференціях і семінарах, які проводяться названими регуляторами або за їх участю, підприємствам рекомендують складати та надавати усю звітність за вимогами чинного законодавства без прив'язки до таксономії. Водночас додатково слід проходити усі наявні реєстраційні процедури щодо надання звітності у форматі XBRL за 2020 рік, а саме: 1) реєстрація у СФЗ; 2) складання звітності у безкоштовному, але неякісному ПЗ або у платному, проте не протестованому на відповідність офіційному перекладу таксономії; 3) надання такої звітності до НКЦПФР (обов'язок і терміни (30.04.2021 р.) не відмінено, якість валідації та контролю даних не зрозуміла, роль аудитора, його відповідальність і вартість послуг не визначені). Такі заяви потребують певних коментарів.

1. Що мається на увазі під поняттям “чинне законодавство” у розумінні регуляторів?

Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” не містить інших вимог зі складання фінансової звітності для визначеного кола підприємств, крім міжнародних стандартів на основі таксономії [12]. Більше того, частиною 4 прикінцевих і перехідних положень до Закону України від 05.10.2017 р. № 2164-VIII, яким були внесені первісні зміни до законодавства про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні, Кабінет Міністрів України був зобов'язаний: (і) привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом; (ii) забезпечити перегляд і скасування міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

Однак станом на теперішній час існують вимоги вітчизняного законодавства, які приписують надання фінансової звітності (складеної за формами, затвердженими Наказом Мінфіну від 07.02.2013 р. № 73 про затвердження ПСБО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”) разом із аудиторським висновком безпосередньо до контролюючих органів та/або регуляторів, наприклад:

- до органів Державної податкової служби України; згідно з п. 46.2 ст. 46 Податкового кодексу України, платники податку на прибуток, зобов'язані надавати фінансову звітність, як додаток до податкової декларації (до 28.02.2021 р.), а також надавати окремо фінансову звітність разом з висновком аудитора (до 10.06.2021 р.);

- до НКЦПФР; згідно зі ст. 40 Закону України “Про цінні папери та фондовий ринок” встановлено, що річна інформація про емітента, у т. ч. звітність та висновок аудитора, є регульованою інформацією та підлягає розкриттю емітентом не пізніше 30 квітня року, наступного за звітним, тобто до 30.04.2021 р., у системі розкриття інформації НКЦПФР (у сканованому вигляді);

- до НБУ; згідно з розпорядженням Нацкомфінпослуг від 26.09.2017 р. № 3480 (попереднього регулятора небанківських установ до передачі відповідних повноважень до НБУ), у термін до 01 червня року, наступного за звітним, фінансові компанії, фінансові установи – юридичні особи публічного права та довірчі товариства подають звітність у формі документа на папері, що включають форми фінансової звітності та висновок аудитора; також подається фінансова звітність на вимогу Постанови НБУ від 22.06.2020 р. № 80, п. 16, абз. 2).

Тобто перелічені регулятори всупереч Закону [12] та Конституції України примушують підприємства подавати фінансову звітність у двох форматах та перекладають відповідальність за власну недбалість на суб'єктів господарювання.

Отже, підприємства, що складають звітність за МСФЗ, крім обов'язку надання звітності регуляторам, мають ще обов'язок складати та надавати таку звітність на підставі таксономії у форматі XBRL, повторно проходити аудит і направляти її до СФЗ за термінами, встановленими регуляторами.

2. Перенесення подання фінансової звітності не звільняє підприємства (приватні акціонерні товариства) від проведення загальних зборів саме у встановлені строки (тобто до 30 квітня). А отже, підприємство завчасно зобов'язане ознайомити своїх власників зі своєю фінансовою звітністю та висновком аудитора (одразу після оголошення про проведення загальних зборів, тобто за 30 днів до дати їх проведення). Своєю чергою, аудиторська перевірка вже складеної фінансової звітності також потребує певного часу (15–20 днів).

Тобто підприємства всупереч закону примушують складати фінансову звітність та проводити її аудит не на основі таксономії. Ці вимоги створюють для підприємств додаткове організаційне та фінансове навантаження, пов'язане з підготовкою фінансової звітності у форматі XBRL паралельно зі складанням звітності за формами, затвердженими Наказом Мінфіну № 73.

Очевидно, що підприємства, на відміну від НКЦПФР, не отримують ані міжнародної фінансової допомоги, ані бюджетного фінансування. Водночас НКЦПФР не сплачує фінансові санкції за несвоєчасне подання фінансової звітності.

Варто також нагадати, що додаткове організаційне та фінансове навантаження відбувається під час всесвітньої пандемії COVID-19. Напри-

клад, зважаючи на ситуацію з захворюваністю на COVID-19, уряди європейських країн вже у листопаді 2020 р. поставили під сумнів спроможність компаній наразі перейти на подання фінансової звітності у форматі XBRL за розширеною таксономією МСФЗ [16] та схиляються до того, що потрібно відкласти її впровадження на рік. У грудні 2020 р. Європейський Парламент та Рада домовилися про внесення змін до Директиви про прозорість, що дозволяють державам-членам ЄС відкласти на один рік застосування відповідних вимог. Зміни було опубліковано у лютому 2021 р. [17], після чого більшість держав-членів ЄС (23 з 27) повідомили Європейську комісію, що вирішили затримати впровадження [18]. Водночас українські регулятори значно менш ліберально ставляться до складнощів суб'єктів регулювання.

Висновки та рекомендації. Детальне та стандартизоване розкриття звітної інформації емітентів у вигляді, максимально зручному та зрозумілому для різних категорій інвесторів, є загальносвітовим трендом та необхідною умовою для публічного залучення інвестицій на глобальних ринках капіталу, де компанії з різних юрисдикцій активно конкурують за фінансові ресурси. Таке завдання у світі вирішується завдяки уніфікації стандартів міжнародної фінансової звітності, в т. ч. на основі таксономії у електронному форматі XBRL.

Для України, попри численні спроби держави щодо реформування національного фондового ринку, проблема залучення капіталу підприємствами залишається дуже гострою через домінування на ринку державних цінних паперів (у структурі емісій, вторинного обігу та активів інституційних інвесторів), обмеженість попиту на цінні папери недержавних емітентів (зокрема через суттєві ризики інвестування, неліквідність та волатильність цін), відсутність адекватних стимулів для компаній, які здійснюють публічну пропозицію, та відповідну екзотичність публічних випусків [19].

Долучення до міжнародного досвіду розкриття звітної інформації емітентами, незважаючи на об'єктивні технологічні та методологічні складнощі щодо впровадження таксономії, могло б, принаймні у перспективі, сприяти підвищенню інвестиційної привабливості українських емітентів і національного фондового ринку загалом. Проте багаторічна робота державних органів щодо впровадження міжнародної фінансової звітності на основі таксономії поки що не дає підстав позитивно оцінювати її результати. Вимоги різних регуляторів щодо строків і форматів подання звітності залишаються невпорядкованими, "єдине вікно" для фінансової звітності фактично не створене, переклади й адаптація міжнародних вимог до звітності у форматі XBRL для їх застосування в Укра-

їні необґрунтовано затягуються без урахування вимог до строків подання звітності та часу, необхідного суб'єктам звітування й ІТ-розробникам для консолідації звітних даних, які для таксономії суттєво ширші та детальніші, ніж існуючі.

Найбільшою же проблемою для суб'єктів звітування в Україні на основі таксономії в форматі XBRL залишається відсутність будь-якої інформації щодо термінів реальної працездатності СФЗ. Регулятори не зважають на технічні складнощі та вже звітують про чергову "успішно" реалізовану реформу.

Наведені факти дають підстави серйозно замислитися над адекватністю декларативних заяв НКЦПФР щодо успіхів реформування ринків капіталу, ставлять під сумнів доречність односторонньої відповідальності тільки учасників фондового ринку (у цьому випадку – такого принципового учасника, як емітента, що здійснив публічну пропозицію цінних паперів). З іншого боку, відсутність у емітента можливості публікувати власну фінансову звітність у загальнодоступному міжнародному форматі зводить нанівець будь-які реформи у фінансовому секторі економіки України, оскільки унеможливорює залучення інвестицій, що наразі має бути головною метою реформ.

Складність реалізації проекту впровадження в Україні фінансової звітності на основі таксономії в форматі XBRL і широке коло економічних агентів, які від цього залежать, зумовлюють необхідність вжиття низки нормотворчих та організаційних заходів, а саме:

- 1) прискорити набуття фактичної працездатності Системою фінансової звітності;
- 2) уніфікувати терміни надання фінансової звітності до органів державної влади;
- 3) переглянути строки набуття чинності вимог щодо подання звітності у форматі XBRL у більш реалістичний бік або, щонайменше, чітко встановити період обмеженої відповідальності за несвочасне подання;
- 4) забезпечити методологічну, інформаційну та консультативну підтримку тисячам суб'єктів звітування (за участі міжнародних донорів, які беруть участь у реалізації проекту трансформації фінансового сектору України, профільних асоціацій учасників фінансових ринків, ІТ-компаній);
- 5) суттєво підвищити оперативність перекладів та адаптації в Україні щорічних змін у таксономії.

Як напрям подальших досліджень зазначимо аналіз фактичного впливу регулярного підвищення вимог до розкриття фінансової інформації емітентами на інвестиційну привабливість фондового ринку України (насамперед сегмента акцій) та якість його інформаційної інфраструктури, зокрема доступність аналітичних та статистичних порівнянь емітентів і галузей та ступінь зацікавле-

ності інвесторів у зростаючих обсягах інформації на публічне залучення капіталу й забезпечення про емітентів, лівову частку яких не орієнтована обігу цінних паперів на регульованому ринку.

Список використаних джерел

1. Agarwal U. P. XBRL: Zero to Pro in 2 Days. Taxmann Publications Pvt. Ltd, 2011. 236 p.
2. Bartley J. W., Chen Y. Al, Taylor E. Z. A Comparison of XBRL Filings to Corporate 10-Ks – Evidence from the Voluntary Filing Program. 2010. 53 p. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1397658>
3. Blokdijk G. XBRL – Simple Steps to Win, Insights and Opportunities for Maxing out Success. Complete Publishing, 2015. 176 p.
4. Du H., Vasarhelyi M. A., Zheng X. XBRL Mandate: Thousands of Filing Errors and So What? *Journal of Information Systems*. 2013. No 27 (1). Pp. 61–78. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.456.1424>
5. Fourny Gh. The XBRL Book: Simple, precise, technical. Independently published, 2020. 417 p. URL: <http://ghislainfourny.github.io/the-xbrl-book/>
6. Premuroso R. F., Bhattacharya S. Do early and voluntary filers of financial information in XBRL format signal superior corporate governance and operating performance? *International Journal of Accounting Information Systems*. 2008. No 9. Pp. 1–20. DOI:10.1016/j.accinf.2008.01.002
7. Pustynick I. Assessment of Feasibility of the Use of XBRL in Financial Research. Lambert Academic Publishing, 2015. 326 p.
8. Бойко Р. В., Воронко Р. М. Формування та подання фінансової звітності у форматі XBRL: стан, проблеми та перспективи впровадження в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2020. № 61. С. 51–56. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/723>
9. Проблеми впровадження стандарту звітності XBRL / Вакун О. В. та ін. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2020. № 2 (46). С. 3–8. URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/210840>
10. Гудзенко Н. М., Коваль Н. І., Плахтій Т. Ф. Вплив інформаційних потреб користувачів на структуру та наповнення фінансової звітності. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 5. С. 102–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2018_5_10
11. Уманців Г. В., Польовик Є. В. Формування звітності у форматі XBRL. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 46. С. 95–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2020_46_13
12. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV станом на 14.11.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
13. IFRS Taxonomy 2020. IFRS Foundation. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-taxonomy/ifrs-taxonomy-2020/>
14. Портал Системи фінансової звітності. URL: <https://frs.gov.ua/>
15. Звіт з реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року за 2020 рік. НКЦПФР. 31.03.2021 р. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=12104307>
16. FCA Policy Statement delays ESEF implementation and extends publication deadlines for listed companies. UK Accounting Plus. 2020. URL: <https://www.iasplus.com/en-gb/news/2020-en-gb/11/fca-ps20-14>
17. Regulation (EU) 2021/337 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2021 amending Regulation (EU) 2017/1129 as regards the EU Recovery prospectus and targeted adjustments for financial intermediaries and Directive 2004/109/EC as regards the use of the single electronic reporting format for annual financial reports, to support the recovery from the COVID-19 crisis. Official Journal of the European Union, 26.02.2021. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0337&from=EN>
18. European Single Electronic Format (ESEF) – collected guidance. Reporting & assurance. Accountancy Europe. 2021. URL: <https://www.accountancyeurope.eu/publications/esef-guidance/>
19. Шишков С. Є. Ринок акцій як економічний та інституційний феномен: Україна крізь призму світових реалій. *Економіка України*. 2021. № 3. С. 61–86.

References

1. Agarwal, U. P. (2011). *XBRL: Zero to Pro in 2 Days*. Taxmann Publications Pvt. Limited.
2. Bartley, J. W., Chen, Y. Al, & Taylor, E. Z. (2010). A Comparison of XBRL Filings to Corporate 10-Ks – Evidence from the Voluntary Filing Program. *SSRN*. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1397658>

3. Blokdijs, G. (2015). *XBRL – Simple Steps to Win, Insights and Opportunities for Maxing out Success*. Complete Publishing.
4. Du, H., Vasarhelyi, M. A., & Zheng, X. (2013). XBRL Mandate: Thousands of Filing Errors and So What? *Journal of Information Systems*, 27 (1), 61–78. Retrieved from <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.456.1424>
5. Ghislain, F. (2020). *The XBRL Book: Simple, precise, technical*. Independently published. Retrieved from <http://ghislainfourny.github.io/the-xbrl-book/>
6. Premuroso, R. F., & Bhattacharya, S. (2008). Do early and voluntary filers of financial information in XBRL format signal superior corporate governance and operating performance? *International Journal of Accounting Information Systems*, 9, 1–20. DOI:10.1016/j.accinf.2008.01.002
7. Pustynick, I. (2015). *Assessment of Feasibility of the Use of XBRL in Financial Research*. Lambert Academic Publishing.
8. Boyko, R. V., & Voronko, R. M. (2020). Formuvannia ta podannia finansovoi zvitnosti u formati XBRL: stan, problemy ta perspektyvy vprovadzhennia v Ukraini [Formation and submission of financial reporting in XBRL format: condition, problems and implementation prospects in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Herald of Lviv University of Trade and Economics. Economic Sciences*, 61, 51–56. Retrieved from <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/723> [in Ukrainian].
9. Vakun, O. V., Horodyskyi, M. P., Hrabchuk, I. L., & Soloviov, B. S. (2020). Problemy vprovadzhennia standartu zvitnosti XBRL [XBRL reporting standard: implementation issues]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhgalterskoho obliku, kontroliu i analizu – Problems of Theory and Methodology of Accounting, Control and Analysis*, 2 (46), 3–8. Retrieved from <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/210840> [in Ukrainian].
10. Gudzenko, N. M., Koval, N. I., & Plakhtii, T. F. (2018). Vplyv informatsiinykh potreb korystuvachiv na strukturu ta napovnennia finansovoi zvitnosti [The influence of information needs of users on the structure and filling of financial statements]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economy, finances, management: Topical issues of science and practice*, 5, 102–113. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2018_5_10 [in Ukrainian].
11. Umantsiv, H., & Polovyk, Ye. (2020). Formuvannia zvitnosti u formati XBRL [Formation of XBRL reporting]. *Ekonomichniy visnyk universytetu – University economic bulletin*, 46, 95–102. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2020_46_13 [in Ukrainian].
12. Pro bukhgalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 16.07.1999 r. № 996-XIV, stanom na 14.11.2020 r. [On Accounting and Financial Reporting in Ukraine. Law of Ukraine of July 16, 1999 № 996-XIV as of November 14, 2020]. zakon4.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> [in Ukrainian].
13. IFRS Taxonomy 2020. *IFRS Foundation*. Retrieved from <https://www.ifrs.org/issued-standards/ifrs-taxonomy/ifrs-taxonomy-2020/>
14. Portal of the FRS. frs.gov.ua. Retrieved from <https://frs.gov.ua/> [in Ukrainian].
15. Report on the implementation of the Strategy for the Development of the Financial Sector of Ukraine until 2025 for 2020. (2021). *The National Securities and Stock Market Commission*. Retrieved from <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=12104307> [in Ukrainian].
16. FCA Policy Statement delays ESEF implementation and extends publication deadlines for listed companies. (2020). *UK Accounting Plus*. Retrieved from <https://www.iasplus.com/en-gb/news/2020-en-gb/11/fca-ps20-14>
17. Regulation (EU) 2021/337 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2021 amending Regulation (EU) 2017/1129 as regards the EU Recovery prospectus and targeted adjustments for financial intermediaries and Directive 2004/109/EC as regards the use of the single electronic reporting format for annual financial reports, to support the recovery from the COVID-19 crisis. *Official Journal of the European Union*, 26.02.2021. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0337&from=EN>
18. European Single Electronic Format (ESEF) – collected guidance. Reporting & assurance. (2021). *Accountancy Europe*. Retrieved from <https://www.accountancyeurope.eu/publications/esef-guidance/>
19. Shyshkov, S.E. (2021). Rynok aksii yak ekonomichnyi ta instytutsiinyi fenomen: Ukraina kriz pryzmu svitovykh realii [Equity Market as economic and institutional phenomenon: Ukraine from the perspective of international reality]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 3, 61–86 [in Ukrainian].

S. Ye. Shishkov,
PhD in Economics,
Director of Perspektiva Stock Exchange PJSC,
E-mail: s.shishkov@fbp.com.ua,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4440-9572>

Forming the Financial Reporting System of Issuers on the Basis of Taxonomy: Current Problems and Ways to Solve Them

The use of standardized financial reporting formats in a form convenient for international investors, in particular on the basis of taxonomy, is becoming increasingly common in the world, given the significant role of transparency for public investment and automated processing of branched statistical information on financial instruments. Implementation at the state level of significant changes in procedures, deadlines, formats for reporting information should take into account both the proper legal regulation of such changes and the availability of working infrastructure for the formation and submission of reports, sufficient time to adapt to changes in reporting entities, auditors, IT companies. Despite repeated postponements of the transition of Ukrainian companies to taxonomy-based reporting, there are numerous difficulties in implementing this project. Thus, the article's objective is due to legal, financial and technological risks for many taxonomy-based reporting entities and the uncertainty of current and future procedures for adapting international reporting requirements in XBRL format for their application in Ukraine.

The international experience of introduction of financial reporting on the basis of taxonomy is considered and the advantages of such format for all participants of information interaction (reporting subjects, state regulators, investors, financial intermediaries and users of financial services, subjects of information-analytical infrastructure) are determined.

The current lack of expected benefits for Ukrainian issuers and investors is justified due to the preservation of duplication of reporting information in various formats, disorder of deadlines and reporting procedures, delay and omission of difficulties in implementing the Financial Reporting System.

Measures are proposed to accelerate the efficiency of the Financial Reporting System, reduce legal and regulatory risks, avoid duplication of different forms and deadlines for reporting, expand the participants in the information interaction on the pilot launch of the project and prepare for regular taxonomy changes.

It is planned to analyze the actual impact of increasing financial disclosure requirements by issuers on the investment attractiveness of the Ukrainian stock market (primarily the equity segment) and the quality of its information infrastructure in the absence of noticeable interest of issuers in public raising capital and circulation of their securities in the regulated market.

Key words: *stock market, securities, issuer, financial statements, International Financial Reporting Standards (IFRS), taxonomy, XBRL format.*

Бібліографічний опис для цитування:

Шишков С. Є. Формування системи фінансової звітності емітентів на основі таксономії: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. *Статистика України*. 2021. № 2. С. 109–118. Doi: 10.31767/su.2(93)2021.02.11

Bibliographic description for quoting:

Shishkov, S. Ye. (2021). Formuvannia systemy finansovoi zvitnosti emitentiv na osnovi taksonomii: aktualni problemy ta shliakhy yikh vyryshennia [Forming the Financial Reporting System of Issuers on the Basis of Taxonomy: Current Problems and Ways to Solve Them]. *Statystyka Ukrainy – Statistics of Ukraine*, 2, 109–118. Doi: 10.31767/su.2(93)2021.02.11